

De grote vereniging en ledendominantie

Jean Schoonbrood, datum 30-12-2024

Datum	30-12-2024
Auteur	Jean Schoonbrood ^[1]
JCDI	JCDI:ADS995007:1
Vakgebied(en)	Ondernemingsrecht / Algemeen

In dit artikel staat centraal het wezenskenmerk van de invloed van de leden op de samenstelling van het bestuur en de raad van toezicht bij een grote vereniging. De wet beschermt de ledendominantie door grenzen te stellen ten aanzien van (i) de personen die in die organen zitting kunnen nemen; en (ii) de wijze waarop invloed van leden kan worden vormgegeven op de benoeming en het ontslag van bestuurders en toezichthouders. Bij grote verenigingen zal niet snel gekozen worden voor directe ledeninvloed. Vaak wordt de invloed langs de route van de ledenraad, via getrapte verkiezingen (middellijk) en onder gebruikmaking van afdelingen uitgewerkt. Dat blijkt ook uit een aantal voorbeelden die in dit artikel worden genoemd. Diverse regelingen met name omtrent de middellijke benoeming van bestuurders en toezichthouders worden beschreven in het licht van de grenzen die de wet aan de ledendominantie stelt. Ingegaan wordt op meervoudig stemrecht van leden, stemrecht van niet-leden in de algemene vergadering, goedkeuringsrechten en de bindende voordracht. Dit kan tot technisch ingewikkelde regelingen leiden. Ook wordt ingegaan op de mogelijkheid om leden op afstand te plaatsen van de commerciële activiteiten die een grote vereniging uitoefent. Aan het slot ga ik nog in op de vraag of de concept-richtlijn betreffende Europese grensoverschrijdende verenigingen (European Cross-Border Association, afgekort ECBA) voor een grote vereniging, maar dan alleen voor de non-profitvereniging, interessant kan zijn.

1. Inleiding

In Nederland komen verenigingen voor die vele honderdduizenden en soms miljoenen leden hebben. Zo heeft de Consumentenbond 420.000 leden en de ANWB zelfs ruim 5 miljoen leden. Sommige van die grote verenigingen hebben een structuur met afdelingen, die zijn georganiseerd naar regio of naar aandachtsgebied. Boek 2 BW biedt verenigingen veel ruimte om de structuur naar eigen behoefte vorm te geven. De invloed van de leden wordt bij een grote vereniging in de praktijk anders geregeld dan bij een kleine vereniging. Bij een grote vereniging zal niet snel gekozen worden voor directe invloed van leden. Het is meestal niet efficiënt en praktisch om te vergaderen met een groot aantal leden. Een Poolse landdag zal niet worden beoogd.^[2] Bij een grote vereniging bestaat de algemene vergadering daarom meestal uit afgevaardigden van de leden. Via een representatieve afvaardiging van de leden kan een grote vereniging voorkomen dat in geval van absentie van veel leden een kleine groep van al dan niet toevallig aanwezige leden de besluitvorming bepaalt.

Dit artikel gaat in op het wezenskenmerk van de invloed van de leden op de samenstelling van het bestuur bij een grote vereniging. Bij grote verenigingen wordt deze vorm van ledendemocratie vaak langs de route van de ledenraad, via getrapte verkiezingen en onder gebruikmaking van afdelingen uitgewerkt. Ik geef met name beschouwingen over de wijze waarop de dominantie van de leden op het bestuur van een grote vereniging kan worden uitgewerkt en wat dat kan betekenen voor de structuur. Een enkele keer verwijs ik naar de wijze waarop enkele grote verenigingen dat in statuten en reglementen hebben uitgewerkt.^[3] Aan het slot ga ik voor

de grote vereniging nog kort in op de concept-richtlijn voor een Europese grensoverschrijdende vereniging (de ECBA).^[4]

2. Hoofdregele van ledendominantie

De vereniging is een rechtspersoon waarbij sprake is van een ledendemocratie. Een belangrijk kenmerk van de vereniging is immers dat de leden invloed hebben op de samenstelling van het bestuur (hierna door mij aangeduid als 'ledendominantie').^[5] Het aantal leden dat een vereniging heeft, is daarbij niet van belang. De leden hebben invloed via het wettelijke stemrecht en vergaderrecht dat aan hen toekomt. Die ledeninvloed geldt zowel voor kleine verenigingen als voor grote verenigingen. De wet beschermt dit kenmerk via verschillende regels. Die regels hebben in zekere zin een dwingend karakter daar waar het erom gaat de leden een minimale invloed te geven op de bestuurssamenstelling.^[6]

De wettelijke bescherming van de ledendemocratie ziet op (i) de personen die in het bestuur zitting kunnen nemen (hoofdregel 1); en (ii) de wijze waarop invloed van leden op de benoeming en het ontslag van bestuurders kan worden vormgegeven (hoofdregel 2). Ik zal eerst kort op hoofdregel 1 ingaan.

3. Ledendominantie hoofdregel 1: leden en/of niet-leden in het bestuur

3.1 Bestuurders uit leden

Hoofdregel 1 is dat bestuurders uit de leden worden benoemd (art. 2:37 lid 1 BW). Men dient lid te zijn om tot bestuurder benoemd te kunnen worden. Betekent dit dat ieder lid een gelijk recht heeft om tot bestuurder te worden benoemd of kan dit in de statuten worden beperkt tot sommige leden, bijvoorbeeld leden A of alleen leden die natuurlijk persoon zijn (dus geen leden die rechtspersoon zijn)? De wet kent geen regeling die een beperking uitsluit. Het is dus mogelijk in de statuten te bepalen dat alleen bepaalde leden tot bestuurder kunnen worden benoemd. In statuten van een vereniging kan naar mijn mening niet worden opgenomen dat een persoon met een functie bij een andere rechtspersoon van rechtswege in functie treedt als bestuurder bij de vereniging. Dit soort qualitate-qua-achtige constructies gaan voorbij aan het systeem dat een benoeming dient plaats te vinden die vervolgens al dan niet wordt geaccepteerd.^[7] In de statuten kunnen ook andere kwaliteitseisen worden gesteld aan personen die tot bestuurder kunnen worden benoemd.^[8] In de statuten van Vereniging Natuurmonumenten is een dergelijke beperking aangebracht waardoor leden van het bestuur uit de gewone leden die natuurlijk persoon zijn worden benoemd (en rechtspersonen-leden dus niet tot bestuurder kunnen worden benoemd).^[9] Bij de FNV kunnen ook alleen natuurlijke personen lid van het algemeen bestuur zijn. De natuurlijke personen moeten zelf lid zijn of lid zijn bij een rechtspersoon die lid van de FNV is.^[10] Als de statuten niets bepalen, geldt de hoofdregel dat de bestuurders uit de leden worden benoemd. Statuten kunnen voor de duidelijkheid de hoofdregel uit de wet in de statuten herhalen en bepalen dat de bestuurders uit de leden worden benoemd. Bij Humanitas staat dit bijvoorbeeld expliciet in de statuten.^[11] Hoofdregel 1 is ook van toepassing op de benoeming van leden van de raad van toezicht (art. 2:47a lid 1 BW). Toezichthouders worden dus ook uit de leden benoemd, tenzij de statuten anders bepalen.

3.2 Niet-leden in bestuur

Van de hoofdregel kan worden afgeweken door statutair te bepalen dat niet-leden tot bestuurder kunnen worden benoemd (art. 2:37 lid 1 BW).^[12] Deze uitzondering kan ertoe leiden dat geen enkel lid in het bestuur zit. Het is de vraag hoe expliciet de uitzondering in de statuten moet worden bepaald. Als het lidmaatschap op grond van de statuten alleen kan toekomen aan rechtspersonen en het bestuur blijkens de statuten alleen kan bestaan uit natuurlijke personen die bestuurder zijn bij een lid-rechtspersoon, dan lijkt mij hieruit impliciet te

volgen dat de hoofdregel niet wordt gevolgd.^[13] Alle bestuurders worden dan immers buiten de leden benoemd. Deze statutaire afwijking van de hoofdregel kan ook worden toegepast bij de benoeming van leden van de raad van toezicht (art. 2:47a lid 1 BW).

Bij grote verenigingen is de uitzondering dat niet-leden tot bestuurder kunnen worden benoemd, vaak niet in de statuten opgenomen. Bij grote verenigingen vindt men het lidmaatschap vermoedelijk wenselijk en gaat men ervan uit dat een bestuurder vaak al lid is dan wel dat hij vóór de benoeming tot bestuurder nog snel lid zal worden. Maar wat is het gevolg als in dat geval de bestuurder ten tijde van de benoeming geen lid is? Ik meen dat de wet via het vereiste van het lidmaatschap een kwaliteitseis stelt die door de statuten kan worden doorbroken. Gesteld kan worden dat de benoeming niet geldig heeft plaatsgevonden als niet aan de eis wordt voldaan (art. 2:14 lid 1 en art. 2:16 lid 2 BW). Het kan ook gevolgen hebben voor besluiten waaraan deze persoon heeft deelgenomen.^[14] De ongeldige benoeming hoeft niet de geldigheid van rechtshandelingen die door deze persoon namens de vereniging zijn verricht aan te tasten (zie art. 3:36 en 3:62 BW). Het kan worden opgelost door deze persoon lid te maken en opnieuw het besluit omtrent benoeming te nemen. Overigens geldt het vereiste om lid te zijn alleen ten tijde van de benoeming, tenzij de statuten daarvan afwijken. Het lidmaatschap van bestuurders lijkt bij grote verenigingen relevant te zijn. Zo staat in de statuten van Vereniging Eigen Huis nergens dat de algemeen directeur (de bestuurder) buiten de leden wordt benoemd; dus zal de algemeen directeur lid moeten zijn. In de statuten van de Consumentenbond, de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren, Vogelbescherming Nederland, de ANWB en Omroepvereniging BNNVARA staat nergens dat bestuurders buiten de leden worden benoemd; dus zal ook daar een bestuurder lid moeten zijn. Ook voor de raad van toezicht geldt deze regeling. De uitzondering dat niet-leden tot lid van de raad van toezicht kunnen worden benoemd, vergeet men regelmatig expliciet in de statuten op te nemen.^[15]

Soms wordt de bestuurstaak verdeeld over meer 'bestuursorganen'.^[16] Men spreekt meestal over een algemeen bestuur en een dagelijks bestuur. Dat kan in de praktijk soms tot verwarring leiden ten aanzien van de vraag wie bevoegd is.^[17] Voor de toepassing van de wettelijke bepalingen die bevoegdheden aan het bestuur geven, gelden zij samen als het bestuur. Leden van het dagelijks bestuur zijn vaak ook lid van het algemeen bestuur, maar dat is niet nodig. De hoofdregel voor de benoeming en de afwijking geldt voor alle leden van het bestuur en dus voor beide bestuursorganen.

Een vereniging wordt meestal opgericht als een kleine vereniging met een paar leden. Een grote vereniging zal kunnen worden gevormd door een oprichting ter gelegenheid van een fusie van enkele grote verenigingen. De leden van de verdwijnende verenigingen worden lid van de verkrijgende nieuw opgerichte vereniging (art. 2:311 lid 2 BW). Voor de bij oprichting tot bestuurder te benoemen persoon zal men meestal ook letten op de statutaire regeling omtrent benoeming, hoewel de statuten pas vaststaan na oprichting. Kan de eerste bestuurder bij oprichting buiten de leden worden benoemd indien in de statuten bij oprichting staat dat een bestuurder slechts uit de leden wordt benoemd? In een overgangsartikel in de statuten zou voor de eerste bestuurder expliciet kunnen worden bepaald dat die buiten de leden wordt benoemd. Volgens mij is een dergelijke bepaling niet nodig. Van een benoeming uit de leden kan in dit geval nog geen sprake zijn. De benoeming of aanwijzing van de eerste bestuurder vindt plaats bij de oprichting en dat wordt bepaald door de oprichters van de vereniging; een afwijkende bepaling in de statuten lijkt mij niet nodig.^[18] De oprichting van een vereniging zonder dat in de akte een bestuurder wordt benoemd, is naar mijn mening niet mogelijk. Voor de duidelijkheid kan in het slot van de akte worden vermeld dat de eerste bestuurder, die geen lid is, in afwijking van het benoemingsartikel bij de oprichting wordt aangewezen. Verder is relevant dat het bestuur uit zijn midden een voorzitter, een secretaris en een penningmeester aanwijst, tenzij de statuten anders bepalen (art. 2:37 lid 7 BW). Het lijkt er dan op dat er ten minste drie bestuurders moeten zijn. Er is echter geen wettelijk voorschrift over het aantal bestuursleden. Wil men een bestuur van één persoon of een bestuur zonder die functieverdeling of de functies van voorzitter en penningmeester verenigen in één persoon, dan zal dat statutair moeten worden bepaald.^[19] In de praktijk vindt deze verdeling van functies niet in een overgangsbepaling plaats, maar aan het slot van de akte van oprichting of later na de oprichting.

3.3 Zittingstermijnen van bestuurders

Grote verenigingen gebruiken voor hun governance wel eens elementen uit de Corporate Governance Code.^[20] Ook kan een sectorale gedragscode van toepassing zijn. In dergelijke codes kan een regeling over

de zittingstermijn staan. Bij grote verenigingen wordt voor bestuurders vaak geen vaste zittingstermijn in de statuten opgenomen.^[21] Dat is een keuze van de vereniging die mede zal afhangen van de vraag of er behoefte is aan regelmatige bestuurswisselingen. Als geen termijn in de statuten staat, zal degene die de bestuurders benoemt ook de zittingstermijn kunnen bepalen. Dat geeft meer mogelijkheden om in de termijnen te variëren. Zo is bij Omroepvereniging BNNVARA geen termijn in de statuten genoemd en kan de raad van toezicht bij de benoeming een termijn vaststellen. Een termijn is van belang om te komen tot een periodiek aftreden. Een herbenoeming is meestal mogelijk. Soms wordt het aantal termijnen voor herbenoeming beperkt. Zo kan bij Natuurmonumenten een bestuurder eenmaal worden herbenoemd voor vier jaren, tenzij in bijzondere omstandigheden de ledenraad besluit tot afwijking.^[22] Ook wordt de benoemingstermijn soms gekoppeld aan de duur van de arbeidsovereenkomst.^[23] In statuten wordt meestal wel voor leden van de raad van toezicht een termijn opgenomen. Die wordt vaak gesteld op vier jaar.^[24] Ook termijnen van drie, vijf en zes jaar komen voor.^[25] Voor leden van de raad van toezicht wordt het totaal aantal aansluitende herbenoemingstermijnen vaak beperkt tot twee.^[26] Dergelijke beperkingen passen bij een goede governance. Regelmatig kan men zelfs maar eenmaal worden herbenoemd als toezichthouder (zoals bij de Consumentenbond, de FNV en Vogelbescherming Nederland).^[27]

4. Ledendominantie hoofdregel 2: wijzen van invloed op de samenstelling van het bestuur

Hoofdregel 2 is op een aantal onderdelen uitgewerkt in de wet. Het eerste onderdeel is dat de algemene vergadering de bestuurders benoemt (art. 2:37 lid 2 eerste zin BW). Als de statuten niets of niets anders over de benoeming regelen, dan zal dat orgaan bevoegd zijn. Het volgende onderdeel is dat in de statuten kan worden afgeweken. De benoeming kan daardoor anders worden geregeld, mits elk lid middellijk of onmiddellijk aan de stemming over de benoeming van bestuurders kan deelnemen (art. 2:37 lid 2 tweede zin BW). Het gaat erom dat ieder lid ten minste kan deelnemen aan de (in)directe benoeming van één lid van het bestuur.^[28] In de statuten is men verder vrij om het aantal bestuurders te bepalen dat leden al dan niet via een afdeling kunnen benoemen. Van middellijke ledeninvloed wordt vooral bij grote verenigingen gebruikgemaakt. Een structuur waarbij de leden in een algemene vergadering van een grote vereniging direct stemmen over een benoeming, is vaak onwenselijk. Het kan problematisch zijn om een goede vergaderlocatie te vinden en het kan leiden tot een rumoerige of rommelige vergadering met een uitkomst die niet te voorspellen is. Een toevallige kleine groep leden die aanwezig is, kan dan de dienst uitmaken. In de praktijk kiest een grote vereniging dan ook vaak voor het systeem waarbij de leden middellijk aan de stemming over de benoeming deelnemen. Dat kan op verschillende manieren worden uitgewerkt. Het betekent dat in eerste instantie gekeken moet worden op welke wijze het orgaan 'algemene vergadering' wordt samengesteld. Het is de vraag of alle leden daarvan deel blijven uitmaken of dat afgevaardigden van de leden daarvan deel uitmaken. Overigens kan een ledenraad ook bestaan naast de algemene vergadering waartoe alle leden behoren. In de statuten kunnen de bevoegdheden tussen deze organen dan worden verdeeld. Enkele mogelijke varianten voor de samenstelling van de algemene vergadering en voor de benoeming van bestuurders komen hierna nog aan de orde.

4.1 Onmiddellijke benoeming

Van onmiddellijke benoeming is sprake als de algemene vergadering, dat wil zeggen het orgaan gevormd door de leden, de bestuurders benoemt. Als aan bepaalde leden in de statuten meervoudig stemrecht wordt toegekend, zal de invloed van de leden niet gelijk zijn (art. 2:38 lid 1 BW).

Van onmiddellijke benoeming kan ook sprake zijn bij benoeming door leden buiten vergadering. Er volgt dan een verkiezingsprocedure waarbij kandidaten worden voorgedragen. Aan leden moet op grond van de wet de gelegenheid worden geboden tegenkandidaten te stellen (art. 2:37 lid 5 BW). Bij de benoeming van bestuurders van een grote vereniging wordt hiervan zelden gebruikgemaakt. Wel wordt dit systeem gebruikt bij de nog te bespreken middellijke benoeming voor de samenstelling van de ledenraad.

Om te voorkomen dat ieder lid gebruik gaat maken van het recht tot het stellen van tegenkandidaten, kan in de statuten een groepsdrempel worden opgeworpen. Bepaald kan worden dat dit recht slechts aan een aantal

leden gezamenlijk toekomt, mits hun aantal niet hoger wordt gesteld dan een vijfde van het aantal leden dat aan de verkiezing kan deelnemen (art. 2:37 lid 5 BW). Het aantal leden dat aan de verkiezing kan deelnemen wordt bepaald vóór de stemming; niet relevant is of dit aantal leden daadwerkelijk deelneemt.

Ook kan een besluitvormingsdrempel worden opgeworpen. Het benoemingsbesluit van tegenkandidaten kan worden onderworpen aan een statutaire versterkte meerderheidseis. Een tegenkandidaat moet dan ten minste een bepaald aantal stemmen op zich hebben verenigd. Deze drempel mag niet groter zijn dan twee derden van het aantal uitgebrachte stemmen (art. 2:37 lid 5 BW). In dit geval is het mogelijk om in de statuten op te nemen dat de persoon is benoemd die de meeste stemmen heeft gekregen. De meeste stemmen kan in dit geval betekenen dat iemand wordt benoemd op basis van minder dan de helft van de stemmen. Pas na de stemming kan worden berekend of deze drempel is overschreden. De wijze van benoeming van bestuurders via het stellen van tegenkandidaten kan ook worden opgezet via een verkiezingsprocedure door afdelingen of groepen van leden verzameld onder een andere naam dan afdeling. De hiervoor genoemde dwingendrechtelijke regeling omtrent het stellen van tegenkandidaten en de drempels zijn bij die verkiezing van overeenkomstige toepassing (art. 2:39 lid 1 jo. art. 2:37 lid 5 BW). Bij een onmiddellijke benoeming hebben de leden via de algemene vergadering rechtstreekse invloed. Er wordt dan niet gewerkt met afgevaardigden van de leden, zoals bij een middellijke benoeming. Bij een grote vereniging wordt eerder gekozen voor een algemene vergadering bestaande uit afgevaardigden van de leden en dus voor de hierna te bespreken middellijke benoeming van bestuurders.

4.2 Middellijke benoeming

Van middellijke benoeming is sprake als bestuurders indirect of trapsgewijs door leden worden benoemd. Meestal nemen de leden middellijk of onmiddellijk deel aan de verkiezing van afgevaardigden die de algemene vergadering gaan vormen. Afgevaardigden moeten door en uit de leden worden benoemd. De aldus gevormde algemene vergadering kan de bestuurders benoemen (art. 2:39 lid 1 BW). Een andere veelvoorkomende variant is die waarbij de algemene vergadering of de ledenraad als afvaardiging van de leden de leden van de raad van toezicht benoemt en de raad van toezicht de bestuurders benoemt.^[29] Ook dit is een wijze van middellijke of trapsgewijze benoeming. De algemene vergadering of leden benoemen dan ook niet rechtstreeks de bestuurders. Bij een vereniging met zeer veel leden zijn dit gebruikelijke structuren. De raad van toezicht wil daarbij vaak een professioneel bestuur bestaande uit personen die geen lid hoeven te zijn. In de statuten moet dan worden bepaald dat niet-leden tot bestuurder kunnen worden benoemd.^[30] Voor de leden van de raad van toezicht geldt mijns inziens vanwege het systeem van middellijke benoeming door de leden niet de eis dat zij zelf ook lid van de vereniging moeten zijn.^[31] Die eis geldt wel voor de afgevaardigden die de algemene vergadering vormen. De statuten moeten voor de raad van toezicht dan wel bepalen dat niet-leden als toezichthouder kunnen worden benoemd (art. 2:47a lid 1 jo. art. 2:37 lid 1 BW).

Kan een raad van toezicht zelf deels door anderen dan door leden wordt benoemd in het geval de raad van toezicht de bestuurders benoemt? Wordt dan nog voldaan aan de eis van de ledendominantie? Op grond van de wet kunnen leden van de raad van toezicht net als leden van het bestuur voor minder dan de helft door anderen dan leden worden benoemd (art. 2:47a jo. art. 2:37 lid 3 BW). In de Asser staat als mening dat bij een getrapte benoeming het niet zo kan zijn dat alle of sommige leden van het daadwerkelijk benoemende orgaan door anderen dan de verenigingsleden zijn benoemd.^[32] Dit zal mede gebaseerd zijn op de gedachte dat de middellijke invloed van de leden op de benoeming van het bestuur afneemt als de raad van toezicht als het orgaan dat de leden representeert voor een minderheid door anderen wordt benoemd; ik vraag me af of deze visie in alle gevallen juist is. Immers zowel voor de raad van toezicht als voor het bestuur geldt alleen dat de meerderheid (direct of getrapd) door leden wordt benoemd. Dat betekent volgens mij dat de invloed van de leden in stand blijft als zij de meerderheid van de leden van de raad van toezicht benoemen en de raad van toezicht de meerderheid van de bestuurders benoemt. Naar mijn mening is hier geen sprake van een te ver verwijderd verband met de leden die aan de stemming deelnemen. Ik ga er wel van uit dat in dit geval de leden in de raad van toezicht die niet door leden zijn benoemd, geen meervoudig stemrecht krijgen bij het nemen van het besluit tot benoeming van bestuurders.

De vraag of nog van ledendominantie sprake is kan ook gesteld worden als in de eerste trap bij de besluitvorming van de algemene vergadering niet-leden (personen die deel uitmaken van andere organen) een

stem kunnen uitbrengen in de algemene vergadering tot het maximum dat de wet mogelijk maakt, te weten de helft van het aantal door de leden (geldig) uitgebrachte stemmen (art. 2:38 lid 3 BW). Een dergelijke regeling zal bij een grote vereniging niet snel in statuten worden opgenomen.^[33] De ledendominantie wordt niet doorbroken, omdat de niet-leden ten hoogste een derde van het aantal stemmen kunnen uitbrengen. Via meervoudig stemrecht kan aan dit principe geen afbreuk worden gedaan.^[34]

Onmiddellijke en middellijke benoemingen kunnen ook worden gecombineerd. Een deel van de bestuurders kan direct worden benoemd door de algemene vergadering en een ander deel door afgevaardigden van afdelingen (de ledenraad) of door een door de leden benoemde raad van toezicht. Ook is mogelijk een combinatie met een directe benoeming van de minderheid van de bestuurders door niet-leden, bijvoorbeeld bv X. Als bv X daarbij ook het recht krijgt de minderheid van de leden van de raad van toezicht te benoemen, kan weer de vraag worden gesteld of dat is toegestaan. De wet lijkt dit niet uit te sluiten. De ledendominantie blijft in stand als de niet-leden van de organen niet de meerderheid van stemmen krijgen bij de besluitvorming.^[35]

Een bijzondere vorm van getrapte benoemingen is die waarbij een deel van het bestuur of de raad van toezicht door de algemene vergadering wordt benoemd en het andere deel door het eigen orgaan.^[36] Voor een deel is dan sprake van coöptatie. Dit past in het systeem omdat de leden op de benoeming van alle leden van het orgaan (on)middellijke invloed hebben. Dit is daarom geen benoeming door andere personen dan de leden. Een wijze van getrapte verkiezing kan zich ook voordoen als de bestuurstaak is verdeeld over twee bestuursorganen. Als het bestuur bestaat uit een algemeen bestuur en een dagelijks bestuur, kan de getrapte verkiezing van de leden van het dagelijks bestuur geschieden door het algemeen bestuur, mits de leden van het algemeen bestuur door de leden (onmiddellijk of middellijk) zijn benoemd.

Met name een structuur met afdelingen wordt gebruikt om te komen tot getrapte verkiezingen.^[37] Afdelingen kunnen worden ingedeeld naar provincie of een andere geografische indeling en naar de functie van een lid.^[38] Zo worden de leden bij Vereniging Natuurmonumenten ingedeeld in ledenregio's waarvan de begrenzing bij huishoudelijk reglement wordt bepaald. Bij de ANWB zijn leden ingedeeld in afdelingen waarvan de grenzen samenvallen met die van de provincies.^[39] Afdelingen hebben meestal geen rechtspersoonlijkheid. Als een afdeling wel rechtspersoonlijkheid heeft, dan zal voor de afdeling moeten worden voldaan aan de op de rechtsvorm van toepassing zijnde Boek 2 BW-bepalingen. Een afdeling-rechtspersoon zal zelf meestal een formele vereniging zijn, zoals bij federaties.^[40] Als een afdeling geen rechtspersoon is én een algemene vergadering én een bestuur kent, dan gelden art. 2:37-41 BW waarbij de regeling voor de afdeling in een reglement mag worden uitgewerkt. In de praktijk is volgens mij al snel sprake van een afdelingsvergadering en bestuurders of vertegenwoordigers onder een andere naam uit de afdeling. Een structuur met afdelingen wordt met name gebruikt om te komen tot getrapte verkiezingen.^[41]

4.3 Afgevaardigden in algemene vergadering

Van belang is nog de wijze waarop de algemene vergadering, bestaande uit afgevaardigden van leden, middellijk door de leden kan worden samengesteld. Afgevaardigden worden door en uit de leden benoemd. Dit moet in statuten worden geregeld. Ook de wijze van verkiezing en het aantal afgevaardigden moeten statutair worden geregeld (art. 2:39 lid 1 BW). Als de algemene vergadering als bedoeld in art. 2:38 BW uit afgevaardigden bestaat, wordt die vaak aangeduid als de ledenraad.^[42] Ook andere termen komen voor zoals Bondsraad^[43] en Ledenparlement.^[44] Een benoeming van afgevaardigden vindt plaats via een verkiezingsprocedure waarbij kandidaten worden voorgedragen. Aan leden moet op grond van de wet de gelegenheid worden geboden tegenkandidaten te stellen (art. 2:37 lid 5 BW). Hierbij gelden ook de eerder genoemde drempels die op een benoeming buiten vergadering van bestuurders van toepassing zijn (art. 2:37 lid 5 BW).

Dat betekent dat in de statuten als groepsdrempel kan worden opgenomen dat dit recht slechts aan een aantal leden gezamenlijk toekomt, mits hun aantal niet hoger wordt gesteld dan een vijfde van het aantal leden dat aan de verkiezing kan deelnemen (art. 2:37 lid 5 BW).^[45] Ook kan als besluitvormingsdrempel voor de benoeming van afgevaardigden worden opgenomen dat een tegenkandidaat ten minste een bepaald aantal stemmen op zich moet hebben verenigd. Deze drempel mag niet groter zijn dan twee derden van het aantal uitgebrachte stemmen (art. 2:37 lid 5 BW).^[46]

4.4 Meervoudig stemrecht van leden of afgevaardigden

De leden van een afdeling benoemen veelal in een afdelingsvergadering uit de leden van die afdeling het bestuur van de afdeling, en het bestuur van elke afdeling benoemt dan (direct/indirect) de bestuurders van de vereniging.^[47] Als we het hebben over de ledendominantie, dan hebben we het over de dominantie van de groep leden en niet over de dominantie van een of meer bepaalde leden. Toch hoeft de invloed van de leden op de bestuursamenstelling niet gelijk te zijn. Statutair kan aan bepaalde leden meer invloed worden gegeven door aan hen een meervoudig stemrecht toe te kennen (art. 2:38 lid 1 laatste zin BW). Dit kan ook op het niveau van een afdeling worden uitgewerkt in een reglement. De leden die het afdelingsbestuur benoemen hebben dan meestal één stem. Voor de invloed van de aldus benoemde afdelingsbestuurders kan rekening worden gehouden met het aantal leden dat zij uit hun afdeling vertegenwoordigen. Zo kunnen de afdelingsbestuurders zelf de ledenraad vormen en daarin zoveel stemmen hebben als het aantal leden dat zij uit hun afdeling vertegenwoordigen. Degenen die in de ledenraad zitten en een afdeling vertegenwoordigen krijgen dan meer dan één stem.

Als de afdelingsbestuurders niet zelf de ledenraad vormen, dan kan worden geregeld dat zij bij de verkiezing van leden voor de ledenraad zoveel stemmen hebben als het aantal leden dat zij uit hun afdeling vertegenwoordigen. Ook dan kan aan hen meer dan één stem toekomen. Om te voorkomen dat door een wijziging van het aantal leden in een afdeling statuten of reglementen steeds moeten worden aangepast, kan gewerkt worden met een staffel van het aantal leden waaruit volgt hoeveel stemmen iemand heeft. Voor een afdeling hoeft dit niet in de statuten van de vereniging te worden geregeld. Dit kan in een afdelingsreglement worden neergelegd (art. 2:41a jo. art. 2:38 lid 1 laatste zin BW). In plaats van een meervoudig stemrecht kan de invloed van de leden via de afdeling naar de ledenraad ook worden geregeld doordat een grote afdeling meer afgevaardigden mag aanwijzen voor de ledenraad. Iedere afgevaardigde heeft dan één stem. Mogelijk gaat de ledenraad dan wel uit zeer veel personen bestaan.^[48]

4.5 Stemrecht door niet-leden in de algemene vergadering

Ledendominantie hoeft niet te betekenen dat alleen leden middellijk of onmiddellijk via stemrecht invloed hebben in de algemene vergadering. Ook personen die geen lid of afgevaardigde zijn en deel uitmaken van andere organen van de vereniging kunnen een statutair stemrecht krijgen. Dit geldt ook als de algemene vergadering bestaat uit afgevaardigden van de leden (art. 2:38 lid 3 jo. art. 2:39 lid 1 BW). Dat stemrecht wordt voor niet-leden wel beperkt door de wet. Het aantal van de door hen gezamenlijk uit te brengen stemmen mag niet meer zijn dan de helft van het aantal door de leden uitgebrachte stemmen. Er staat dus niet: 'niet meer dan de helft van alle stemmen', maar: 'niet meer dan de helft van de stemmen *van de leden*'. Dat is substantieel lager dan de helft van alle stemmen. Het gaat niet om het aantal stemmen dat de leden kunnen uitbrengen, maar om het aantal stemmen dat door de leden op het voorstel is uitgebracht. Dat betekent dat niet-leden voor een derde invloed kunnen hebben. In de statuten kan aan deze niet-leden elk één stem worden gegeven. Meervoudig stemrecht acht ik ook mogelijk, maar per keer gezamenlijk nimmer meer dan de genoemde bovengrens.^[49] Gewone meerderheidsbesluiten kunnen door deze niet-leden niet worden tegengehouden en zonder steun van leden kunnen de niet-leden ook niet een besluit doordrukken. De toepassing van de regeling waarbij deze niet-leden stemrecht krijgen vereist eerst een goede telling van de uitgebrachte stemmen van de leden en daarna van de niet-leden. Pas achteraf staat vast of de niet-leden te veel stemmen hebben uitgebracht. Als achteraf blijkt dat niet-leden te veel stemmen hebben uitgebracht, kan je niet het aantal stemmen van de niet-leden verlagen naar het maximale aantal stemmen, zijnde de helft van het aantal door de leden uitgebrachte stemmen. Dan is immers onduidelijk welke stemmen niet meetellen. Met Rensen ben ik het eens dat in dit geval aan de stem van ieder niet-lid een waarde van minder dan één moet worden toegekend.^[50]

Om als niet-lid (of niet-afgevaardigde) stemrecht in de algemene vergadering te krijgen moet men lid zijn van een ander orgaan. De raad van toezicht en het bestuur komen hiervoor in aanmerking. Andere organen kunnen in de statuten worden opgenomen.^[51] Ik zou willen uitgaan van een extensief orgaan-begrip.^[52] Als orgaan geldt dan elke in de statuten erkende instantie die in organisatierechtelijke verhouding tot de andere

organen van de vereniging komt te staan, waarbij geen sprake hoeft te zijn van beslissingsbevoegdheid. Als dergelijke organen in de statuten worden opgenomen, wordt de ledendominantie niet doorbroken. De invloed van de leden kan wel minder worden. Stel dat er een raad van toezicht is die door de algemene vergadering wordt benoemd op bindende voordracht door een belangengroep. De leden zijn tegen de voordracht maar de niet-leden in de algemene vergadering (in dit voorbeeld leden van de raad van toezicht) met tezamen niet meer dan de helft van het aantal door de leden uitgebrachte stemmen zijn niet tegen. De voordracht wordt nu door de leden doorbroken met twee derden van de stemmen. Als echter alle leden minus één lid tegen de voordracht stemmen, dan is de voorgedragen persoon benoemd. De raad van toezicht benoemt vervolgens het bestuur. Ditzelfde kan daarna ook gelden voor de benoeming door de raad van toezicht van bestuurders die op bindende voordracht worden benoemd.

4.6 Ondergrens benoeming bestuurders

Aan de ledendominantie bij de benoeming van bestuurders kan statutair maar in beperkte mate worden getornd. Het is mogelijk in de statuten op te nemen dat een of meer leden van het bestuur door andere personen dan door de leden (middellijk of onmiddellijk) worden benoemd. Dit onderdeel van de wet geeft daarvoor een ondergrens. Afwijking is alleen mogelijk voor minder dan de helft van het aantal bestuurders (art. 2:37 lid 3 BW). De ledendominantie komt immers in gevaar indien andere personen dan leden de helft (of meer) van het aantal bestuurders zouden benoemen. Als de wet het mogelijk had gemaakt dat andere personen meer dan de helft van het aantal bestuurders kunnen benoemen, dan zou de ledendominantie weg zijn. Geen rol speelt het aantal stemmen dat de bestuurders kunnen uitbrengen. Er wordt blijkens de tekst van de wet alleen gelet op het aantal bestuurders dat voor meer dan de helft middellijk of onmiddellijk door de leden moet worden benoemd. De ondergrens speelt niet als bijvoorbeeld de afdelingen die slechts een deel van de leden vertegenwoordigen de helft van de bestuurders benoemen en de algemene vergadering waarin alle leden zijn vertegenwoordigd de andere helft van de bestuurders benoemt. De ondergrens kan wel spelen in het geval dat de algemene vergadering en de raad van toezicht ieder een deel van de bestuurders benoemen, terwijl de raad van toezicht niet alleen door de leden wordt benoemd. Als men van mening is dat alleen sprake is van middellijke invloed als alle leden van de raad van toezicht door de algemene vergadering zijn benoemd, dan vertegenwoordigt de raad van toezicht niet de leden en kan de raad slechts minder dan de helft van de bestuurders benoemen.^[53] Zoals ik hiervoor in par. 4.2 schreef, denk ik daar anders over.

Kan een minderheid van 'externe' bestuurders via het systeem van meervoudig stemrecht (art. 2:44 lid 4 BW) de invloed van de bestuurders die door de leden zijn benoemd toch opzijzetten? Blijkens de wet kan in de statuten worden geregeld dat een met name of in functie aangeduide bestuurder meer dan één stem kan uitbrengen. Vaak wordt dat in de statuten uitgevoerd door bestuurders met een letter aan te duiden, bijvoorbeeld bestuurder A (twee stemmen) (de 'extern' benoemde bestuurder), bestuurder B (één stem) en bestuurder C (één stem). Bestuurder A kan meer stemmen krijgen, maar op grond van de wettelijke grens niet meer dan de andere bestuurders gezamenlijk.^[54] Bestuurder A kan met zijn twee stemmen dus niet besluiten in zijn eentje doordrukken. Maar als er twee 'extern' benoemde bestuurders A zijn naast de door de leden benoemde bestuurders B en C, dan kan dat wel als de bestuurders A samenspannen. De grens die de wet stelt moet immers per bestuurder worden bepaald. Elke bestuurder A heeft in dit voorbeeld twee stemmen en samen hebben zij vier stemmen, terwijl de andere bestuurders samen maar twee stemmen hebben.^[55] De wet koppelt de regeling van het meervoudig stemrecht niet aan het behoud van de ledendominantie. Het behoud van de ledendominantie gaat als grondbeginsel voor; het past niet om dit grondbeginsel via de achterdeur van het systeem van meervoudig stemrecht 'onderuit te schoffelen'. Een regeling via een systeem van meervoudig stemrecht waarbij de bestuurders die niet door leden zijn benoemd een minderheid vormen maar een meerderheid van de stemmen in het bestuur hebben, doet afbreuk aan het grondbeginsel en is naar mijn mening niet geldig.^[56] Het systeem van meervoudig stemrecht binnen het bestuur kan in andere gevallen wel goed bruikbaar zijn. Als bij een vereniging bestuurders door niet-leden worden benoemd, zal men bij het gebruik van meervoudig stemrecht binnen het bestuur dus moeten opletten dat (i) de door niet-leden benoemde bestuurders (in het voorbeeld de twee bestuurders A) via het meervoudig stemrecht minder dan de helft van de stemmen in het bestuur hebben (anders afbreuk aan het grondbeginsel); en (ii) een bestuurder niet meer stemmen kan uitbrengen dan de andere bestuurders gezamenlijk (anders niet in lijn met de wettelijke grens per bestuurder: art. 2:44 lid 4 laatste zin BW).

De ondergrens heeft betrekking op de benoeming. Feitelijk kan wel een situatie ontstaan waarbij de niet door de leden benoemde bestuurders de meerderheid van het bestuur gaan uitmaken. Dat kan ontstaan door het eerder aftreden van door de leden benoemde bestuurders. Bij het opstellen van een rooster van aftreden kan hier, voor zover mogelijk, rekening mee worden gehouden.

4.7 Ledendominantie en goedkeuring door anderen van benoemingsbesluiten

Bij verenigingen zijn vaak ook andere belangengroepen betrokken. Dergelijke belangengroepen willen in de praktijk nog wel eens invloed op de samenstelling van het bestuur uitoefenen. Een statutair benoemingsrecht van de helft of meer van de bestuurders kan aan hen niet worden verleend. Kan die invloed niet anders vormgegeven worden, namelijk door in de statuten het besluit tot benoeming van alle bestuurders of een deel van de bestuurders aan goedkeuring van een bepaalde belangengroep te onderwerpen? Of kan dat worden gezien als een regeling die afbreuk doet aan het grondbeginsel van de ledendominantie? De MvA II vindt een dergelijke goedkeuring niet in strijd met het grondbeginsel.^[57] Naar de letter van wet lijkt dit inderdaad te kunnen. De belangengroep heeft immers niet zelf het benoemingsrecht. Feitelijk bestaat wel kans op een schending van het grondbeginsel. Als de goedkeuring niet door de algemene vergadering opzijgezet kan worden, dan verliezen de leden de vrijheid om de door hen gewenste bestuurders te benoemen. Een goedkeuring die slechts betrekking heeft op minder dan de helft van de bestuurders zal binnen het systeem passen. Die moet dan wel niet worden gecombineerd met het recht van een belangengroep om zelf al minder dan de helft van de bestuurders te benoemen.

4.8 Ledendominantie en bindende voordracht

Een andere manier om aan de ledendominantie te ontkomen is de statutaire regeling inzake de bindende voordracht voor de benoeming van een bestuurder (art. 2:37 lid 4 BW). Degene die de bindende voordracht doet, hoeft geen lid te zijn. De ledendominantie bestaat hier uit de regeling dat de algemene vergadering aan de voordracht het bindende karakter kan ontnemen. Daarvoor is echter tenminste twee derden van de uitgebrachte stemmen nodig. Als geen statutaire aanwezigheidsquorumeis aan de vergadering is gekoppeld, dan is het eenvoudiger om de voordracht te doorbreken. In de statuten kan ook een quorumeis worden opgenomen. De wet geeft wel een bovengrens aan het doorbreken van de voordracht. De grens is dat het aantal stemmen dat in de vergadering kan worden uitgebracht niet hoger mag worden gesteld dan twee derden van het aantal stemmen dat door de stemgerechtigden gezamenlijk kan worden uitgebracht. Deze oligarchische constructie van het doen van een bindende voordracht komt ook voor bij verenigingen die de leden alleen middellijke invloed geven op de samenstelling van het bestuur. De wet regelt sinds 1 juli 2021 dat bij een voordracht van één persoon het besluit over de voordracht tot gevolg heeft dat deze persoon is benoemd, tenzij het bindende karakter aan de voordracht wordt ontnomen. Men dient zich te realiseren dat het bij een benoeming van een persoon die bindend wordt voorgedragen niet van belang is dat het besluit met een gewone meerderheid wordt genomen, tenzij statutair anders is bepaald. In theorie kan de voorgedragen persoon met één stem vóór zijn benoemd. Het is op grond van de wet alleen anders als de voordracht met de vereiste meerderheid wordt doorbroken. De ledendominantie werkt hier alleen als de leden zich in voldoende mate weten te groeperen en de voordracht met de vereiste meerderheid weten te doorbreken.

Als bestuurders of toezichthouders moeten worden benoemd, dan heeft men vaak op basis van een profielschets personen gezocht waarvan men meent dat die tezamen een goede samenstelling van het orgaan zullen vormen. Vooral als gebruikgemaakt wordt van het systeem van bindende voordrachten zal degene die de voordrachten doet het wenselijk vinden dat alle voorgedragen kandidaten worden benoemd. Degene die de voordrachten doet wil in feite dat er maar één keer wordt gestemd met als doel dat alle personen of geen van de voorgedragen personen worden ingestemd. Elke voordracht zal echter een stempunt zijn waarover de leden in de algemene vergadering hun oordeel kunnen geven. De algemene vergadering kan dus per voorgedragen kandidaat bepalen of de voordracht wordt doorbroken. Wel kunnen de voordrachten in de agenda aan elkaar worden gekoppeld waardoor toch het doel wordt bereikt. Aan het agendavoorstel kan bij elke voordracht worden opgenomen dat de voordrachten interconditioneel zijn in die zin dat (i) als een van de voordrachten wordt doorbroken, de andere voordrachten niet meer in stemming worden gebracht; en (ii) als een eerder voorgedragen persoon is benoemd, het voorstel voorwaardelijk is en elke voorwaardelijke

benoeming vervalt als een volgende voordracht wordt doorbroken. Een niet-bindende voordracht kan in de statuten maar ook in een reglement zijn geregeld.

4.9 Ledendominantie en ontslag

Kan de ledendominantie worden doorbroken door niet-leden in de statuten de mogelijkheid van ontslag van bestuurders te verlenen? Art. 2:37 lid 6 BW regelt expliciet dat een bestuurder te allen tijde kan worden ontslagen of geschorst door het orgaan dat hem heeft benoemd. Met de woorden '*te allen tijde*' wordt tot uitdrukking gebracht dat deze rechten niet kunnen worden beperkt. Blijkens de hoofdregel is dat orgaan de algemene vergadering van de leden of een bepaalde afvaardiging van de leden die is samengesteld na een middellijke of onmiddellijke stemming door de leden. Personen uit andere organen kunnen als niet-leden wel invloed hebben op de besluitvorming tot ontslag omdat zij, zoals eerder beschreven, statutair stemrecht kunnen krijgen in de algemene vergadering, maar niet meer dan de helft van het aantal door de leden uitgebrachte stemmen.

Als er ook bestuurders zijn die door anderen dan de leden worden benoemd, dan zal op grond van art. 2:37 lid 6 BW de algemene vergadering of afvaardiging van leden niet bevoegd zijn tot ontslag en schorsing. In de statuten zal meestal aan degenen die het benoemingsrecht hebben, ook het ontslagrecht worden verleend. Degenen die benoemen zijn dan geen leden en vaak geen orgaan. Het benoemingsrecht en ontslagrecht wordt in praktijk vaak verleend aan de raad van toezicht. De raad van toezicht is wel een orgaan en de leden van de vereniging benoemen de leden van de raad. De algemene vergadering kan statutair ook het ontslagrecht worden gegeven. Als de statuten niets regelen, dan is het aannemelijk dat de algemene vergadering bevoegd is op grond van de restbevoegdheid (art. 2:40 lid 1 BW).

4.10 Uitoefening van stemrecht door leden bij een grote vereniging

Bij een grote vereniging zal er eerder behoefte zijn om bij een algemene vergadering gebruik te kunnen maken van elektronische communicatiemiddelen. Uitgangspunt is thans (post-covid) nog steeds dat er een fysieke bijeenkomst plaatsvindt. Een lid of afgevaardigde kan het stemrecht via een elektronisch communicatiemiddel uitoefenen (art. 2:38 lid 6 en 7 BW). Hij moet dan wel kunnen worden geïdentificeerd en hij moet kunnen kennismaken van de verhandelingen ter vergadering. De statuten moeten in deze mogelijkheid voorzien. Daarnaast kunnen de statuten voorschrijven dat hij kan deelnemen aan de beraadslaging. Statutair kan ook worden bepaald dat stemmen voorafgaand aan de vergadering kunnen worden uitgebracht. In de statuten wordt meestal opgenomen dat het bestuur daartoe eerst moet besluiten. Die eerdere stemmen gelden dan als stemmen tijdens de vergadering (art. 2:38 lid 8 BW). Er ligt een wetsvoorstel voor de Wet digitale algemene vergadering privaatrechtelijke rechtspersonen.^[58] Het wordt voor een vereniging mogelijk uitsluitend digitaal te vergaderen. Dat zal voor een grote vereniging interessant kunnen zijn. Er kunnen voorwaarden worden gesteld aan het gebruik van het elektronisch communicatiemiddel. Indien deze voorwaarden niet bij de statuten zijn gesteld, worden zij bij de oproeping bekendgemaakt. Bij de vormgeving van de wijze waarop een digitale vergadering wordt ingericht, zal van een vereniging met veel leden meer worden verwacht dan van een kleine lokale hobbyvereniging.

Volgens het voorstel moet het lid dan ook via een tweezijdig audiovisueel communicatiemiddel rechtstreeks kunnen kennismaken van de verhandelingen ter vergadering alsmede rechtstreeks kunnen deelnemen aan de beraadslaging. De algemene vergadering kan degene die bevoegd is de algemene vergadering bijeen te roepen machtigen om te bepalen dat de algemene vergadering tevens of uitsluitend toegankelijk is langs elektronische weg. Dit is alleen anders als uit de statutaire bepaling zelf voldoende duidelijk blijkt dat alleen fysiek vergaderd mag worden. Een wijziging van de statuten om uitsluitend digitaal te kunnen vergaderen zal bij een vereniging meestal niet nodig zijn.

5. Ledendominantie bij de grote vereniging met ondernemingsactiviteiten

De jaarlijkse contributie van de leden stelt de vereniging meestal in staat het doel te bereiken. Daarnaast kan de vereniging ook overeenkomsten aangaan met de leden, bijvoorbeeld tot het leveren van producten en diensten (denk maar aan de Wegenwacht van de ANWB). De vereniging voert dan een onderneming en verricht zelf commerciële activiteiten. De verenigingsactiviteiten en de commerciële activiteiten worden dan door en binnen dezelfde rechtspersoon uitgeoefend. Leden hebben invloed op de samenstelling van het bestuur van de vereniging en daarmee ook indirecte invloed op de wijze waarop het bestuur de onderneming voert. Die invloed kan ver gaan, vooral in het geval veel leden zich in een groep verenigen en druk uitoefenen op het bestuur. Bij een grote vereniging hebben de leden vaak een minder hechte band met de onderneming dan bij een coöperatie. Voor leden is het moeilijk om zicht te hebben op wijze waarop een onderneming zich ontwikkelt. Besluiten van de leden kunnen negatieve invloed hebben op de onderneming van de vereniging. Dat kan ook gevolgen hebben voor de werknemers van de vereniging.

Een vereniging kan de invloed van de leden op de onderneming verkleinen door de structuur te wijzigen. Dat kan door de activa en passiva van de onderneming in te brengen in een bv waarvan de vereniging de aandelen houdt. Dit wordt wel eens aangeduid als het 'zandlopermodel'.^[59] De werkzaamheden die nodig waren voor de leden van de vereniging uit hoofde van het lidmaatschap kunnen voortaan ook door de bv worden verricht. Het kan zo ver gaan dat het lidmaatschap van de vereniging ook kan worden aangeboden aan personen die met de bv overeenkomsten afsluiten. Het stemrecht op de aandelen is in dit geval nog steeds in handen van (het bestuur van) de vereniging. De samenstelling van het bestuur is nog steeds in handen van de leden.

Leden kunnen op afstand worden gezet door vervolgens de aandelen ten titel van beheer (certificering) over te dragen aan een stichting administratiekantoor. Dan moet wel aandacht worden gegeven aan de wijze waarop het bestuur van die stichting wordt samengesteld. Er zijn verschillende mogelijkheden. Het bestuur van die stichting kan geheel onafhankelijk zijn van de vereniging en de bv. Dat kan onder meer worden bereikt door statutaire kwaliteitseisen voor de bestuurders te stellen. Een personele unie is ook mogelijk. Uitgaande van een stichting administratiekantoor kan het bestuur van de stichting worden samengesteld uit twee personen benoemd door de raad van commissarissen van de bv, twee leden van de ledenraad benoemd door de ledenraad en een of meer onafhankelijke personen die door het bestuur van de stichting worden benoemd. Het voordeel van de personele unie is dat er personen uit verschillende gremia uit de structuur worden betrokken. Bij het vormen van een personele unie moet met diverse aspecten rekening worden gehouden. De personele unie moet wel werkbaar zijn en het gewenste resultaat hebben voor wat betreft de governance. Bij een personele unie is door de 'dubbele petten' sneller sprake van conflictsituaties. Bij tegenstrijdige belangen kunnen extra regelingen of interne goedkeuringen nodig zijn. Ook met invloed van anderen bij de samenstelling van organen moet rekening worden gehouden. Op een gewone vereniging is niet het wettelijke structuurregime van toepassing. Maar op de bv kan het structuurregime van toepassing zijn. Bij het maken van afspraken over de personele unie zal dan rekening moeten worden gehouden met de invloed van de ondernemingsraad op de samenstelling van de raad van commissarissen van de bv.^[60]

De wijze waarop de personele unie vormgegeven wordt, kan tot discussies leiden omtrent de kwestie of de vereniging een geconsolideerde jaarrekening moet opstellen. Deze kwestie kan van belang zijn voor de invloed van de leden die immers de jaarrekening vaststellen. Als sprake is van een groep in de zin van art. 2:24b BW, dan zal de vereniging die onder het jaarrekeningenrecht valt naast de enkelvoudige jaarrekening een geconsolideerde jaarrekening moeten opstellen. De activa, passiva, baten en lasten van de vereniging en bv die een groep vormen worden dan als één geheel opgenomen. Voor een groepsband moet sprake zijn van een organisatorische verbondenheid met een centrale leiding die leidt tot een economische eenheid. Van centrale leiding hoeft echter - gelet op de invloed vanuit de vereniging en mede gelet op de feitelijke situatie - geen sprake te zijn.

6. Grensoverschrijdende ontwikkeling voor verenigingen zonder winstoogmerk. Ledendominantie blijft

Op 5 september 2023 is een voorstel door de Europese Commissie verschenen voor een richtlijn betreffende Europese grensoverschrijdende verenigingen (European Cross-Border Association, afgekort ECBA).^[61]

Momenteel krijgen verenigingen zonder winstoogmerk die activiteiten verrichten in een andere EU-lidstaat dan de EU-lidstaat waar zij gevestigd zijn, geen uniforme erkenning van hun rechtspersoonlijkheid en handelingsbevoegdheid en moeten zij zich vaak voor een tweede keer registreren of zelfs een nieuwe juridische entiteit in die EU-lidstaat oprichten.^[62] De ECBA dient een aanvullende rechtsvorm van een Europese grensoverschrijdende vereniging te worden die ingevoerd wordt in de nationale rechtsstelsels van de EU-lidstaten. Het wordt een nationale rechtsvorm.

De ECBA zal in Nederland de kenmerken van een vereniging met volledige rechtsbevoegdheid krijgen omdat die op grond van de concept-richtlijn ook eigenaar moet kunnen zijn van registergoederen (art. 4.2 concept-richtlijn). De ledendominantie bij een ECBA zal zijn gewaarborgd. De hiervoor besproken regelingen die voor een gewone vereniging de ledendominantie en de invloed op het bestuur centraal stellen, gelden ook voor de ECBA. Het is nog niet duidelijk of voor de oprichting of omzetting in een ECBA een rol voor het notariaat is weggelegd.^[63] ECBA's die eenmaal in een EU-lidstaat gevestigd zijn, zullen automatisch worden erkend en zullen in alle EU-lidstaten activiteiten kunnen ontplooiën. In het voorstel van de richtlijn staan diverse verboden om te voorkomen dat beperkingen in de nationale wetgeving worden opgeworpen (art. 15 concept-richtlijn). Zo mag niet in de nationale wet worden opgenomen dat de plaats van het hoofdbestuur zich in dezelfde lidstaat moet bevinden als haar statutaire zetel. De statutaire zetel moet in de EU liggen. Waar het hoofdbestuur of hoofdvestiging ligt maakt niet uit. De incorporatieleer ofwel de leer van de statutaire zetel bepaalt welk recht op de ECBA van toepassing is. De leer van de werkelijke zetel (hoofdbestuur of hoofdvestiging) lijkt niet relevant.

ECBA's krijgen een eigen plaats naast andere nationale verenigingen op het niveau van de EU-lidstaten. Er wordt ook voorzien in geharmoniseerde regels voor de verplaatsing van de statutaire zetel, zodat verenigingen zonder winstoogmerk ten volle kunnen profiteren van de vrijheid van vestiging en het vrije verkeer van diensten, goederen en kapitaal in de EU.

De voorgestelde richtlijn beoogt niet alleen de vrijheid van vestiging te vergemakkelijken (gebaseerd op art. 50 VWEU), maar er ook voor te zorgen dat verenigingen zonder winstoogmerk ten volle gebruik kunnen maken van het vrije verkeer van goederen, een economische activiteit kunnen uitoefenen, diensten kunnen ontvangen, gebruik kunnen maken van de vrijheid om kapitaal te ontvangen en dat zij, in elke EU-lidstaat waar zij actief zijn, vrije en niet-discriminerende toegang tot overheidsfinanciering hebben (gebaseerd op art. 114 VWEU).^[64] De bepalingen van de voorgestelde richtlijn vereisen geen wijziging van de wetgeving van de lidstaten met betrekking tot de bestaande vormen van op hun grondgebied gevestigde verenigingen zonder winstoogmerk.

De ECBA neemt in de naam de letters 'ECBA' op en heeft een non-profitdoel, dus geen winstoogmerk. Winst wordt gebruikt voor het doel van de ECBA en mag niet worden verdeeld onder de leden. De activiteiten moeten volgens de statuten in ten minste twee lidstaten worden verricht en dat moment mag ook in de toekomst liggen. De stichtende leden moeten een band hebben met ten minste twee lidstaten. Er moeten ten minste drie stichtende leden zijn. Een in Nederland opgerichte ECBA heeft geen winstoogmerk en zal normaal gesproken niet zijn onderworpen aan de vennootschapsbelasting waardoor het bestuur niet op grond van art. 2:50a lid 2 jo. art. 2:138 lid 2 BW aansprakelijk zal zijn voor het niet voldoen aan de administratieve verplichtingen.

Kan de rechtsvorm van een ECBA interessant zijn voor een bestaande grote vereniging? Ik betwijfel dit.^[65] De omvang van bestaande grensoverschrijdende obstakels voor een vereniging is merkwaardig genoeg niet duidelijk en ook is onduidelijk hoeveel van de rechtsvorm ECBA daadwerkelijk gebruikgemaakt zal worden.^[66] Het is voorstelbaar dat bestaande grote non-profitverenigingen die zelf al landsgrensoverschrijdende activiteiten verrichten zullen kiezen voor een omzetting in een ECBA. Een nadeel voor bestaande verenigingen kan zijn dat een ECBA geen leden met een meervoudig stemrecht mag hebben (art. 8.1 concept-richtlijn). Een dergelijke omzetting van een Nederlandse vereniging leidt tot een ECBA naar Nederlands recht met statutaire zetel in Nederland. Omdat deze ECBA binnen alle lidstaten wordt erkend, heeft deze omzetting in zekere zin grensoverschrijdend effect. Een besluit van de ledenvergadering zal nodig zijn.^[67] Bij de omzetting van een gewone vereniging in een ECBA past mijns inziens een notariële akte van omzetting die wordt gevolgd door de nodige registraties zoals bij het handelsregister en naamswijzigingen in andere administratieve systemen.

Een ECBA zou interessant kunnen zijn voor bestaande grote verenigingen uit verschillende lidstaten die zich

wensen samen te voegen tot één rechtspersoon in de vorm van een ECBA. Grote verenigingen die landsgrensoverschrijdend in federatief verband optreden, kunnen de structuur vereenvoudigen als het gehele verband wordt teruggebracht tot één vereniging in de vorm van een ECBA. In een regeling over een dergelijke samenvoeging via een (grensoverschrijdende) fusie is op dit moment helaas niet voorzien. Het voordeel zou zijn dat de leden van de verdwijnende verenigingen door de fusie van rechtswege lid worden van de ECBA en zich niet hoeven aan te melden. Een grensoverschrijdende fusie van verenigingen is ook niet geregeld.^[68] Door van de ECBA gebruik te maken, kan wel stapsgewijs een vergelijkbaar doel worden bereikt. Zo kan een ECBA gebruikmaken van de verplaatsing van de statutaire zetel (zie de voorwaarden in art. 22 concept-richtlijn). Een Nederlandse vereniging die is omgezet in een Nederlandse ECBA kan de statutaire zetel eenvoudig verplaatsen naar België. Het wordt dan een Belgische ECBA die zich daarna kan omzetten in een Belgische gewone vereniging. En die kan daarna een nationale fusie aangaan met de beoogde verkrijgende Belgische vereniging.

De ECBA kan ook worden gebruikt als een overkoepelende vereniging, dus juist bij het opzetten van een federatief verband.^[69] De bestaande verenigingen worden lid van de nieuw op te richten ECBA. Meestal zijn die structuren op maat gemaakt en vormt het geheel een complex organisatorisch systeem. Het voert te ver om de verschillende structuren van een federatie in dit artikel te beschrijven.

7. Slot

De invloed van de leden op de samenstelling van het bestuur en de raad van toezicht bij een grote vereniging wordt vaak op een getrapte wijze geregeld. In dit artikel zijn enkele mogelijkheden behandeld om binnen het kader van de wet deze ledendominantie nader vorm te geven. Dit kan tot ingewikkelde regelingen leiden waarbij met tal van (semi)dwingendrechtelijke aspecten rekening moet worden gehouden. De invloed van de leden op commerciële activiteiten van een vereniging kan op afstand worden gezet door een inbreng van die activiteiten in een dochter-bv van de vereniging en door de aandelen van die bv via een stichting daarna te certificeren. De wijze waarop de betrokken organen worden samengesteld, is daarbij van belang. Het belangrijke kenmerk van de ledendominantie zal ook gelden als een ECBA in Nederland overeenkomstig de nu voorgestelde regeling zou worden ingevoerd. Een meervoudig stemrecht voor leden van de ECBA is onder het voorstel niet mogelijk. Een nadeel onder het voorstel lijkt verder te zijn dat de ECBA niet direct grensoverschrijdend kan fuseren.

Voetnoten

[1] Mr. J.D.M. (Jean) Schoonbrood is notaris bij Zuidbroek Ondernemingsrecht Notarissen te Amsterdam.

[2] De uitdrukking 'Poolse landdag' gaat terug op landelijke vergaderingen die vroeger in Polen werden gehouden en die door de omvang van de bijeenkomst rommelig en met veel rumoer verliepen.

[3] De statuten van een paar grote verenigingen heb ik bekeken zonder een vergaande analyse en onderzoek naar andere grote verenigingen. De bijdrage gaat niet in op de tegenwoordig afzonderlijke rechtsvormen coöperatie en onderlinge waarborgmaatschappij, hoewel daarop het wettelijke verenigingsrecht van toepassing wordt verklaard (art. 2:53a lid 1 BW). Sinds 1 januari 1989 geldt een formeel criterium, dat wil zeggen een vereniging die *als coöperatie* is opgericht is pas een coöperatie. Vóór de Wet van 16 juni 1988 ([Stb. 1988, 305](#), [Kamerstukken 19775](#)), in werking getreden op 1 januari 1989, werd naar materiële kenmerken gekeken om te bepalen of sprake was van een coöperatie; een vereniging kon dus coöperatie zijn zonder dat in de statuten of akte van oprichting een verwijzing stond naar de coöperatie; destijds kwalificeerde een coöperatie als een bijzondere vorm van een vereniging.

[4] Voor een uitgebreide beschouwing over de European Cross-Border Association (ECBA) zie S.J. Liefers & K.A.M. van Vught, 'Naar een Europese grensoverschrijdende vereniging? Het plan voor de ECBA', *Ondernemingsrecht* 2024/49, p. 291-297.

[5] De invloed van de leden bestaat niet alleen op de samenstelling van het bestuur of de raad van toezicht. Zo heeft de algemene vergadering de exclusieve bevoegdheid tot wijziging van de statuten (art. 2:42/43 BW). Ik ga niet in op de vereniging met een one-tier board dat wil zeggen een orgaan waarvan uitvoerende en niet-uitvoerende bestuurders deel uitmaken. De inwerkingtreding van deze variant (art. 2:44a BW) is uitgesteld ([Stb. 2021, 284](#)).

[6] Zie Van Zeben, Belinfante & Van Ewijk (red.), *Parl. Gesch. BW Boek 2* 1962, M.v.A. II, p. 422.

[7] Zie hierover bij een stichting J.D.M. Schoonbrood & B.J. Kuck, 'Stichting en belangenbehartiging', in: B.F. Assink, G.J.C. Rensen & B.C.M. Waaijer (red.), *De stichting een onbegrensde rechtsvorm?*, preadviezen KNB/WPNR, Den Haag: Sdu 2024, p. 166. S. Perrick acht de stichtingsbestuurder qualitate qua ook niet toelaatbaar in zijn bespreking van voormeld preadvies: 'De veelvuldigheid en fiscaliteit van de stichting', *WPNR* 2024/7460. Idem H.J. de Kluiver, *NJB* 1994, p. 224 en C.H.C. Overes, in: *GS Rechtspersonen*, art. 2:37 BW, aant. 1. Anders K.A.M van Vught in zijn reactie op de bespreking van Perrick in *WPNR* 2024/7467, p. 442-443.

[8] Zie hierover *Asser/Rensen 2-III* 2022/154. Dergelijke eisen zijn vaak negatief geformuleerd. Regelmatig is opgenomen dat er geen dienstverband mag zijn bij een aan de vereniging gelieerde organisatie of dat er binnen het bestuur geen familieband mag zijn (geen nepotisme).

[9] Art. 13b Statuten Natuurmonumenten.

[10] Art. 20.2 Statuten FNV waar nog andere kwaliteitseisen zijn genoemd.

[11] Art. 22.1 Statuten Humanitas, Nederlandse vereniging voor maatschappelijke dienstverlening en samenlevingsopbouw.

[12] Volgens Laseur-Eelman & Ploumen, in: *Sdu Commentaar Ondernemingsrecht 2023-2024*, commentaar bij art. 2:37 lid 1 BW moet dat expliciet zo worden vermeld in de statuten.

[13] Zo ook M.E. Schreurs-Engelaar, *Organen van de coöperatie (VDHI nr. 46)* 1995/3.5.1.

[14] Zie hierover *Asser/Rensen 2-III* 2022/152.

[15] Vaak zijn statutaire regelingen opgenomen waaruit impliciet kan worden opgemaakt dat niet-leden toezichthouder kunnen worden. Art. 16 Statuten Omroepvereniging BNNVARA en art. 15 Statuten Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren sommen wel onverenigbare functies op, zoals lid van de ledenraad of bestuurder bij een gelieerde organisatie, maar een expliciete regeling over benoeming van niet-leden ontbreekt. Wel expliciet bij de FNV: art. 28.2 statuten.

[16] Zie M.E. Schreurs-Engelaar, t.a.p., par. 3.4.2 en daar genoemde literatuur met andere opvattingen.

[17] Soms is een algemeen bestuur de toezichthouder van het dagelijks bestuur en geen bestuursorgaan. Zie ook [Kamerstukken II 2015/16, 34491, nr. 3](#), p. 21 (Wetsvoorstel bestuur en toezicht rechtspersonen). Er kan sprake zijn van een raad van commissarissen als bedoeld in art. 2:47 lid 1 BW indien het orgaan tot taak heeft om toezicht te houden op het beleid van het bestuur en de algemene gang van zaken in de rechtspersoon en de daaraan verbonden onderneming of organisatie. De statuten zullen dan op tal van punten aan de op 1 juli 2021 in werking getreden Wet bestuur en toezicht rechtspersonen moeten worden aangepast.

[18] Dat zou ik ook willen aannemen bij de oprichting van een stichting waarbij de 'stichter' in de akte van oprichting bepaalt wie de eerste bestuurders zijn. Idem *Asser/Rensen 2-III* 2022/370.

[19] Strikt genomen lijkt de functie van secretaris niet met de voorzitter te kunnen worden verenigd (art. 2:38 lid 2 BW; maar daarvan kan ook statutair worden afgeweken).

[20] Best practice bepalingen ('bpb'): voor bestuurders bpb 2.2.1: benoeming voor maximaal vier jaar met

telkens onbeperkte herbenoemingen van maximaal vier jaar, en voor commissarissen bpb 2.2.2: de facto niet langer dan 12 jaar.

[21] Een bondsbestuurder bij de KNVB heeft drie jaar zitting (art. 13.1 onder a Statuten KNVB).

[22] Art. 13 b Statuten Natuurmonumenten. Bij Humanitas treedt een hoofdbestuurder uiterlijk vier jaar na benoeming af en is die bestuurder maar éénmaal aansluitend herkiesbaar (art. 23.3 statuten). Bij het CDA wordt de bestuurder benoemd voor vier jaar met de mogelijkheid van een herbenoeming. Een jaar na afloop van de herbenoemingsperiode is die persoon weer verkiesbaar (art. 110 Statuten CDA).

[23] Art. 15.4 Statuten Vogelbescherming Nederland.

[24] Zie hierover *Asser/Rensen 2-III 2022/157*.

[25] Vijf jaar bij de Dierenbescherming (art. 16.4 statuten), zes jaar bij Vereniging Eigen Huis (art. 16.7 statuten).

[26] Art. 21.1 Statuten ANWB.

[27] Art. 22.3 Statuten Consumentenbond. art. 29.2 Statuten FNV en art. 20.3 Statuten Vogelbescherming Nederland.

[28] Zie over de historie M.E. Schreurs-Engelaar, t.a.p., par. 3.5.2. Overes, Van der Ploeg & Van Veen, *Van vereniging en stichting, coöperatie en onderlinge waarborgmaatschappij* 2021/11.2 lijken te suggereren dat elk lid aan de verkiezing van ten minste de helft van de bestuurders moet deelnemen. In plaats van elk lid zal 'leden' bedoeld zijn, neem ik aan.

[29] *Asser/Rensen 2-III 2022/146*.

[30] Zie ten aanzien van een coöperatie M.A.J. Cremers & E. Holtman, in: Kemperink e.a., *Hno deel 2 - vereniging, coöperatie en onderlinge waarborgmij (VDHI nr. 132-2)* 2019/6.1.2, p. 202 en daar genoemde literatuur.

[31] Idem *Asser/Rensen 2-III 2022/146*. Anders Overes, Van der Ploeg & Van Veen, t.a.p., p. 240.

[32] *Asser/Rensen 2-III 2022/146* in navolging, zo lijkt het, van Overes, Van der Ploeg & Van Veen, t.a.p., p. 240.

[33] Zie hierover ook par. 4.5.

[34] Zie *Asser/Rensen 2-III 2022/95*.

[35] Anders *Asser/Rensen 2-III 2022/146*.

[36] *GS Rechtspersonen*, art. 2:37 BW, aant. 4.

[37] Als de afdeling niet werkt met een algemene vergadering en/of bestuur, dan kan de vraag opkomen of de afdeling dan wel kan functioneren en of deze artikelen dan naar analogie wel kunnen worden toegepast. Aldus D.F.M.M. Zaman & J. Nijland, in: Kemperink e.a., *Hno deel 2 - vereniging, coöperatie en onderlinge waarborgmij (VDHI nr. 132-2)* 2019/3.4.2, p. 118 als reactie op C.H.C. Overes, in: *GS Rechtspersonen*, art. 2:41a BW, aant. 2.

[38] Zie ook art. 2:41a BW. Bij Omroepvereniging VPRO wordt niet gewerkt met afgevaardigden. Alle leden verenigd in de algemene ledenvergadering benoemen de leden van de raad van toezicht (art. 19.1 statuten). De raad van toezicht benoemt de leden van het bestuur (art. 16.2 statuten).

[39] Een lid woonachtig in het buitenland heeft bij fictie woonplaats in de provincie waar het hoofdkantoor van

de ANWB ligt (art. 10.2 statuten). Bij de Vereniging Natuurmonumenten wordt dat in het huishoudelijk reglement geregeld.

[40] Zie over federatie Aldus D.F.M.M. Zaman & J. Nijland, in: Kemperink e.a., *Hno deel 2 - vereniging, coöperatie en onderlinge waarborgmij (VDHI nr. 132-2)* 2019/3.5, p. 121-125. Voorbeelden van federaties zijn de KNVB en de FNV.

[41] Als de afdeling niet werkt met een algemene vergadering en/of bestuur, dan kan de vraag opkomen of de afdeling dan wel kan functioneren en of deze artikelen dan naar analogie wel kunnen worden toegepast. Aldus D.F.M.M. Zaman & J. Nijland, in: Kemperink e.a., *Hno deel 2 - vereniging, coöperatie en onderlinge waarborgmij (VDHI nr. 132-2)* 2019/3.4.2, p. 118 als reactie op C.H.C. Overes, in: *GS Rechtspersonen*, art. 2:41a BW, aant. 2.

[42] Bijv. Omroepvereniging BNNVARA (art. 17.1 statuten), Vereniging Natuurmonumenten (art. 10.a statuten) en Vereniging Eigen Huis (art. 8.1 statuten).

[43] Bijv. ANWB (art. 11.1 statuten) en Consumentenbond (art. 9.1 statuten).

[44] Bijv. FNV (art. 40 statuten).

[45] Bij de ANWB geldt een drempel van 25 stemgerechtigde leden uit dezelfde provincie (art. 12.1 statuten).

[46] Zo ook bij de ANWB (art. 10.6 statuten).

[47] *Asser/Rensen 2-III 2022/146*.

[48] Bijvoorbeeld bij de ANWB en Vereniging Achmea uit maximaal 100 personen.

[49] G.J.H. van der Sangen, *Rechtskarakter en financiering van de coöperatie* (diss.), Schoordijk Instituut, 1999, p. 407 en 412 acht dit te verdedigen.

[50] *Asser/Rensen 2-III 2022/95*.

[51] Zie over het creëren van een statutair orgaan gevormd door een grote groep anonieme beleggers bij een coöperatie G.J.H. van der Sangen, t.a.p., p. 408 e.v.

[52] Zie hierover R.C.J. Galle, *De coöperatie* (diss.), Schoordijk Instituut, 1993, p. 200 en Van der Sangen, t.a.p., p. 410 en aldaar genoemde andere literatuur.

[53] *Asser/Rensen 2-III 2022/146* in navolging, zo lijkt het, van Overes, Van der Ploeg & Van Veen, t.a.p., p. 240.

[54] Hoewel de wet het niet koppelt aan het aantal stemmen dat bestuurders daadwerkelijk kunnen uitbrengen en dus geen rekening lijkt te houden met een mogelijk tegenstrijdig belang, past het bij een goede governance om ook rekening te houden met de bestuurders die vanwege een persoonlijk tegenstrijdig belang niet kunnen stemmen. Dat betekent dat een bestuurder niet meer stemmen kan uitbrengen dan de gezamenlijke andere bestuurders die niet geconflieerd zijn.

[55] Hier kan elke bestuurder A zelfs nog meer stemmen krijgen, zolang er geen bestuurder A is die alleen meer stemmen heeft dan de andere bestuurders gezamenlijk.

[56] Volgens Laseur-Eelman & Ploumen, in: *Sdu Commentaar Ondernemingsrecht 2023-2024*, commentaar bij art. 2:37 lid 3 BW staat de ratio van dit lid eraan in de weg dat de door niet-leden benoemde bestuurders meer stemmen hebben dan de door leden benoemde bestuurders. De verwijzing daar naar art. 2:38 lid 1 BW zal, neem ik aan, een verwijzing moeten zijn naar art. 2:44 lid 4 BW.

[57] Van Zeben, Belinfante & Van Ewijk (red.), *Parl. Gesch. BW Boek 2* 1962, M.v.A. II, p. 423 en C.H.C.

Overes, in: *GS Rechtspersonen*, art. 2:37 BW, aant. 1.

[58] [Kamerstukken II 2023/24, 36489, nr. 2](#) (Wetsvoorstel).

[59] Zie ten aanzien van een houdstercoöperatie M.A.J. Cremers & E. Holtman, in: Kemperink e.a., *Hno deel 2 - vereniging, coöperatie en onderlinge waarborgmij (VDHI nr. 132-2)* 2019/6.1.2, p. 201.

[60] Zie ten aanzien van een houdstercoöperatie M.A.J. Cremers & E. Holtman, in: Kemperink e.a., *Hno deel 2 - vereniging, coöperatie en onderlinge waarborgmij (VDHI nr. 132-2)* 2019/6.1.2, p. 202. Let op: alleen het commissariaat bij een vereniging telt niet mee voor de limiteringsregeling van Boek 2 BW die geldt bij de benoeming tot commissaris (of bestuurder) bij een grote nv, grote bv of grote stichting (art. 2:142a/2:252a, 2:297b BW). In sectorregelgeving kan wel een limitering staan (bijv. voor bestuurders en toezichthouders bij banken art. 3:8 lid 3 Wft).

[61] Dit voorstel heeft de vorm van een richtlijn (COM(2023) 516 final) en een verordening. Het gebruik van een richtlijn is vereist op grond van art. 50 VWEU. De verordening is van technische aard en wijzig Verordening (EU) nr. 1024/201224 tot instelling van het Informatiesysteem interne markt (IMI) om ervoor te zorgen dat de bevoegde instanties van de lidstaten via het IMI samenwerken en informatie uitwisselen.

[62] In mijn praktijk van meer dan 30 jaar heb ik voor een vereniging hiermee maar één keer te maken gehad. Voor vennootschappen kan dat niet meer: zie HvJ-uitspraak *Edil Work 2*. HvJ EU 25 april 2024, ECLI:EU:C:2024:348 (*Edil Work 2*), *JOR* 2024/219, m.nt. E.R. Roelofs. En nader M. Zilinsky in *WPNR* 2024/7469, p. 457-459.

[63] Art. 5 van de voorgestelde richtlijn vermeldt dat de ECBA rechtspersoonlijkheid verkrijgt bij registratie. Dat sluit mijns inziens een rol voor het notariaat niet uit. Uit de brief van de Minister van Buitenlandse Zaken van 27 oktober 2023, [Kamerstukken II 2023/24, 22112, nr. 3821](#), volgt dat het kabinet zal inzetten op verduidelijking van de taken van de bevoegde autoriteit en op de vraag of er een rol voor het notariaat is weggelegd.

[64] Deze rechtsvorm kan niet worden gebruikt door vakbonden, politieke partijen en religieuze organisaties (art. 3.1 concept-richtlijn).

[65] S.J. Liefers & K.A.M. van Vught, t.a.p., p. 291-297 wijden er diverse kritische beschouwingen aan.

[66] Het kabinet zal aan de Commissie betere onderbouwde cijfers verzoeken omdat er getwijfeld wordt of er wel voldoende van de regeling gebruikgemaakt zal worden. Aldus in de brief van de Minister van Buitenlandse Zaken van 27 oktober 2023, [Kamerstukken II 2023/24, 22112, nr. 3821](#).

[67] Zie art. 17 concept-richtlijn.

[68] Zie nader S.J. Liefers & K.A.M. van Vught, t.a.p., p. 295 en de aldaar in noot 29 genoemde literatuur over de twijfel of op grond van de vestigingsvrijheid van art. 54 VWEU een vereniging (en nu ook zonder winstoogmerk) kan fuseren.

[69] Zie over federatie: D.F.M.M. Zaman & J. Nijland, in: Kemperink e.a., *Hno deel 2 - vereniging, coöperatie en onderlinge waarborgmij (VDHI nr. 132-2)* 2019/3.5, p. 121-125. Voorbeelden van federaties zijn de KNVB en de FNV.